

مقاله در مورد مدیریت صنف

محمد حامد ایوبی

چکیده

پیشرفت هر جامعه ای به چگونگی کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه بستگی دارد. آموزش و پرورش اگر راه دموکراسی و روش علمی پیش گیرد زمینه ی ایجاد جامعه ای پیشرفته را مهیا می سازد. به منظور رسیدن به این دموکراسی، رعایت قانون و نظم و ایجاد نگرش مثبت در این زمینه و اعمال آن توسط افراد یک جامعه، به خصوص متولیان امر خطیر تعلیم و تربیت، ضرورت می یابد. در این مقاله، سعی بر این است که ضمن تعریف کلید واژه های ارائه شده، به موارد زیر پرداخته شود:

- اهمیت و ضرورت نظم و انضباط در صنف
- روش تدریس مناسب
- راه ها و فنون ایجاد نظم صنف و یا مدیریت صنف
- ویژگی های رفتاری و اخلاقی یک معلم و رابطه ی آن با ایجاد نظم صنف.

همچنین در این مقاله ضمن تبیین و توضیح مواد ذکر شده و ارائه ی راه حل های کاربردی بر مبنای تئوری های علم تعلیم و تربیت در رابطه با موضوع مقاله، در پایان پیشنهادهایی نیز براساس موضوع مهم مدیریت صنف که همه ی معلمان و استادان دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی با آن درگیر می باشند، ارائه می گردد.

کلید واژه ها: مدیریت، صنف، نظم صنف، فنون تدریس

شیوه های مدیریت صنف

آموزش و پرورش علاوه بر این که در دسته بندی مشاغل در رده بالایی قرار دارد. از نظر پیچیدگی نیز جزء پیچیده ترین حرفه های تخصصی دسته بندی می گردد. (علاقه بند، 1375)

اشراف معلم بر موضوعات درسی، مسائل یادگیری، الگو، مهارت ها، روش ها، راهبردها، و فنون تدریس، از عوامل عمده اثر بخشی رفتار و مدیریت صنف می باشد.

در رفتار صنفی و ارتباط معلم با دانش آموزان با توجه به این که مدرسه و صنف سازمان های اجتماعی آموزش تربیتی می باشد. از نظریه های سازمانی استفاده می گردد.

صنف درس یک سازمان اجتماعی آموزش است، سازمان های اجتماعی، آموزشی - تربیتی، بدون پیروی محض از ارتباطات رسمی در جهت پویایی پیش می روند. وجود نظم و انضباط در صنف و یا به عبارتی مدیریت صنف، جهت اثر بخشی و کارایی و در نهایت بهره وری کار یک معلم بسیار مؤثر می باشد. بنابراین لازم است در این خصوص فنون و ویژگیهای مورد نیاز مدیریت صنف شناسایی و تبیین گردد، تا مورد استفاده همه کسانی که با آموزش و پرورش سر و کار دارند، قرار گیرد.

از مدیریت تعریف های زیادی شده است که بر اساس اهمیت کاربرد آن ها در رفتار صنف به برخی اشاره میشود. یکی از تعاریف قابل قبول مدیریت در امر رفتار صنفی این تعریف است:

مدیریت یعنی هنر انجام دادن کارها به وسیله دیگران (فالت) در این تعریف، رفتار آمرانه معلم و همچنین خود محوری وی مورد انتقاد قرار می گیرد. با توجه به این تعریف، معلم بایستی یک راهنمای خوب باشد، ولی کارها توسط خود دانش آموز انجام شود. و آنها در امر یادگیری فعال باشند. بدیهی است که هر چه مشارکت دانش آموزان در فعالیتهای صنفی و در امر یادگیری بیشتر باشد، رشد مهارت های گوناگون در آنان بیشتر می شود، و متکی به خود می گردند و اعتماد بنفس در آنان رشد می کند. باید در نظر داشت که این تعریف در صنف هایی که فراگیران دوران کودکی را طی می کنند، دارای کاربرد زیادی نیست در مقطع ابتدایی، پیش از آنکه معلم به کودکان آموزش دهد، بایستی عمدتاً خود، برنامه ریز بوده و اهداف آموزشی را دنبال کند، زیرا با توجه به ویژگی های خاص کودکان اولامتکی به دیگران بوده و ثانیاً کم تجربه می باشند، این وظیفه به معلم برمی گردد، در حالی که آموزش بزرگسالان به دلیل اینکه آنان در امر برنامه ریزی های درسی و صنفی، از اهمیت زیادی برخوردار می گردد. با توجه به موارد فوق در آموزش دوره های بالاتر، لازم است فراگیران، خود در امر یادگیری مشارکت داشته باشند. در تعریف دیگر مدیریت کار کردن با افراد به وسیله اعضای گروه هابرای تحقق اهداف سازمانی بیان شده است (پرداختچی 1372)

در این تعریف ، اهمیت مشارکت معلم به عنوان رهبر و راهنمای دانش آموزان ، بیشتر ملحوظ است ، بدین معنی که پس از اینکه اهداف مشخص شد معلم و دانش آموزان بایستی با برنامه ریزی صحیح راه رسیدن به آن را دنبال کنند .

مدیریت صنف درس عبارت از رهبری کردن امور صنف درس از طریق : تنظیم برنامه درسی ، سازماندهی مراحل کار و منابع ، سازماندهی محیط به منظور بالا بردن کار نظارت بر پیشرفت دانش آموزان و پیش بینی مسائل با لقوه است . (صفوی، 1372) .

تعریف دیگری از سازماندهی و مدیریت صنف وجود دارد که میتوان از آنها در رهبری صنف درس ، با تکیه بر بعد انسانی آن چنین تعریف کرد :

مدیریت صنف عبارت است ، از هنر به کار بردن دانش تخصصی و بهره گیری از مهارت های صنف داری در هدایت دانش آموزان به سوی اهداف مورد نیاز و جامعه .

انضباط صنف

بدون شک به منظور تدریس ونیل به اهداف آموزش و پرورش ، وجود شرایطی لازم می باشد ، از جمله این شرایط می توان به نظم حاکم بر صنف به عنوان فاکتوری مهم اشاره نمود،

زیرا صنفی که در آن اولین گام یادگیری (یعنی نظم وانضباط و مشارکت در فعالیت و جلب توجه فعال شاگردان) اعمال نگردد، به یقین نتایج مطلوبی نخواهد داشت. روش های صنف داری ونظم صنف در ایجاد انگیزه برای یادگیری دانش آموزان بسیار موثر می باشد.

اهداف می توانند به وسیله روش ها تحت تاثیر قرار گیرند. (rozyck،1999) بنابراین اعمال روش های درست تدریس و سبک های مناسب مدیریت با توجه به شرایط صنف ، امکانات آموزشگاه ، توانایی معلم و نوع کتاب و محتوای درسی ، متفاوت میباشد.

عوامل موثر بر مدیریت صنف را در سه قسمت به شرح زیر طبقه بندی می نمایم .

الف: ویژگی های شخصیت معلم ؛

ب: روش های تدریس معلم ؛

ج: استفاده از فنون تدریس .

عوامل موثر بر مدیریت صنف

ویژگی های معلم روش تدریس فنون تدریس

الف) ویژگی های شخصیتی معلم

بدون شک شخصیت و یا ویژگی های شخصیتی معلم ، یکی از عوامل بسیار مهم در نظم دهی صنف می باشد. معلمی که ظاهر آن آراسته می باشد ، مثبت نگر و خوش اخلاق است به توانایی های ذهنی ، جسمی، عاطفی و تفاوت های فردی شاگردان آگاهی دارد ، شرایط فیزیکی صنف را از قبل آماده می سازد ، مهارت ارزشیابی و پرسش کردن را میداند، دانش آموزان را دوست دارد و به کارش علاقه نشان میدهد، با ایمان ،راستگو ، صادق و خوش بیان می باشد و در کارش مسلط است و با معلمی که این ویژگیها را ندارد ، مسلماً بسیار متفاوت است بنابر این معلمین باید این صفت را در خود آشکار نمایند و در تمهیدات اشتغال به حرفه ی مقدس معلمی ،این ویژگی ها را در خود متبلور سازند .

روش های تدریس

بسیارند دانشجو معلمینی که در صنف های دانشگاه یا مراکز تربیت معلم ، دائم این جمله را بیان می دارند که " این روش تدریس را نمیتوان در صنف ها به کار برد " دلیل گفتن این جمله اعتراضی این است که دانشجویان معلمی ، هنوز آگاهی ندارد که هر روش تدریس کارآیی خاص خود دارد و از یک روش تدریس نمی توان برای آموزش همه دروس و یا در همه صنف ها استفاده نمود . همچنین بعضی اذعان می دارند که اجرای بعضی از روش های تدریس ، باعث شلوغی و بی نظمی صنف می گردد .

در توضیح این مطالب شایان ذکر است که یک معلم باید با توجه به شرایط صنف- امکانات و تجهیزات – توانایی های خود و شاگردان و محتوای کتب درسی یک روش مناسب انتخاب نماید و در صورتی که روش تدریس معلم مناسب نباشد باعث سردر گمی شاگردان ، شلوغی صنف و اتلاف وقت خواهد شد . بنابر این لازم است که یک معلم نسبت به الگوها ،روش ها و راهبردهای فنون تدریس ،آگاهی های لازم را داشته باشد تا به موقع و در جای مناسب از هر کدام از روش ها و فنون ،با موقعیت بهره مند گردد .

یکی از دلایل عدم استفاده از روش های فعال تدریس توسط معلمان محتوای کتب درسی می باشد . تحلیل محتوای کتب درسی دوره ی مکتب نشان می دهد که تنها 37 درصد معیار های روش های تدریس فعال و کتب درسی این دوره اعمال گردیده است .(پیریایی،1383) بنابر این ضرورت دارد که یک معلم در طراحی آموزشی تدابیری بیاندیشد تا شاگردان را با مفاهیمی که ارائه گردید آشنا نموده . و امکان بر هم زدن نظم صنف را از دانش آموزان خاطی سلب نماید، همچنین ضروری است که محتوای کتب درسی با توجه به چگونگی آموزش و اعمال روش های تدریس فعال باز نگری گردد .

تدریس به مجموعه اعمالی که معلم برای جلب توجه شاگردان به تدریس اثر بخش و کارآمد تر اجرا می نماید ، گفته میشود. آشنایی و آگاهی نسبت به فنون تدریس و اعمال آنها در صنف درس توسط معلم ، باعث می شود،وی بدون استفاده از خشونت و تنبیه بدنی ، صنف را مدیریت نموده و نظم را حاکم سازد ، از جمله فنون تدریس می توان موارد زیر را بر شمرد .

تدبیر منفی

تدبیر منفی یکی از تکنیک های خانواده درمانی است و معلم به منظور ساکت کردن صنف و یا جلب توجه دانش آموزان از آن استفاده می نماید بدین صورت که وقتی صنف شلوغ میشود معلم طنین شادی صدای خود را کم کرده و بغض صدایش را افزایش می دهد و با این روش به صنف نظم می بخشد.

ازدیاد تن صدا

به منظور جلب توجه شاگردان و وادار کردن آنها به گوش دادن ،معلم باید با صدای یکنواخت صحبت نکند، نوسانات صدای خود را کم و زیاد نماید تا دانش آموزان شنونده فعالی شوند.

حرکت های معلم

بین حرکتهای معلم و توجه شاگردان رابطه مستقیم وجود دارد ، (شعبانی،382) هر چه حرکات هدفمند معلم و حرکت کردن به آخر صنف و بر گشتن و حرکات پایین صنف معلم بیشتر باشد ، معلم بر صنف مسلط تر خواهد داشت و شاگردان بیشتر به او توجه خواهند کرد ودر نتیجه یادگیری بهتر صورت میگیرد .

" نگاه کنید ، دقت کنید " ، این کلمات خیلی مهم اند و تکرار بعضی افعال و کلمات از جمله نکاتی است که به خاطر تاکید معلم ، توجه شاگردان را جلب می نماید.

بعضی از ایما ها و اشارات معلم ، باعث دقت بیشتر شاگردان می شود؛ حرکات دست ، چشم ،ابرو ، دهان ، انگشتان و سر ، مشتمل بر این حرکات است .

برخی معلمان در حین توضیح دادن و یا سخنرانی با مکث های به موقع حواس شاگردان را به مفاهیم جلب می نمایند، و سر و صدای دانش آموزان را کاهش می دهد. و صنف را اداره می نمایند .

یکی از فنونی که به عنوان ابزاری موثر در اختیار معلمان می باشد ، تشویق و تمجید است؛ البته تمجید عملکرد شاگردان، با ارزش تر از تشویق آنان است ، زیرا تشویق شاگردان باعث به وجود آمدن آموزش و پرورش سود گرایانه می گردد. همچنین معلم می تواند با توجه به سن دانش آموزان از تقویت پته ای نیز

بهره ببرد. وی از کارتهای تلاش، امتیاز و کارت جایزه بدین منظور استفاده نماید. استفاده ی فاصله ای و نسبی متناوب از این ابزار، اثر بخشی آن را ارتقا می بخشد.

گاهی نگاه های معنی دار معلم به دانش آموزی که به درس توجه ندارد و یا سروصدا می کند، باعث کاهش رفتار نا به جای او می گردد. همچنین با عصبانیت نگاه کردن به دانش آموزانی که برای صنف مزاحمت ایجاد کرده اند؛ باعث می شود دانش آموز وادار شود به درس های معلم گوش دهد.

گاهی معلم با ضربه زدن به میز یا تابلوی صنف، توجه شاگردان به مطالب و مفاهیمی که ارائه می شود جلب می کند.

تدوین قوانین صنف و تشریح آن برای دانش آموزان و آگاهی دادن به آنها باعث ایجاد نگرش می گردد و در نهایت موجب عملکرد مثبت فردی و گروهی می شود. لذا معلمان باید در تدوین مقررات صنف به خصوص در روزهای اول دقت کافی داشته باشند.

از زمانی که تعلیم و تربیت به وجود آمده است، معلمان به رفتار دانش آموزان توجه داشته اند. حتی سقراط شکایت داشت که دانشجویان او "عاشق تجمل اند"، رفتارهای بدی دارند و به اولیای خود بی احترامی می کنند.

این نگرانی فزاینده وجود دارد که رفتارهای نامناسب دانش آموزان امروز، به مراتب بیش تر و شدیدتر از گذشتگان باشد، ولی شواهد اندکی برای اثبات این نظریه وجود دارد. کارشناسان گوناگون نظریات متفاوتی درباره اداره صنف مطرح کرده اند، ولی بهترین شواهد را باید از مشاهده مستقیم کار معلمان در سازماندهی محیط صنف به دست آورد. در سال های اخیر، اصطلاح "مدیریت صنف" عمدتاً به نوعی روش رفتاری برای هدایت رفتار صنف اشاره داشته است. این هشت اصل در زمینه مدیریت صنف می توانند مفید باشند:

1- امکان فعالیت های یادگیری معنادار را فراهم سازید. رمز پیشگیری از بروز مشکلات در صنف، داشتن فعالیت های با معنا و چالشگرانه است. وقتی دانش آموزان به کار خویش علاقه مند باشند، بی نظمی در صنف کمتر می شود و زمانی که اطلاعات درسی برای دانش آموزان با معنا باشد، یادگیری تقویت می شود. یک عامل مهم برای پیدا کردن فعالیت های با معنا، اطلاعات شما از دانش آموزان، علاقه ها، روش فکری و میزان آمادگی آنان است.

2- صنف را به محیط حمایت کننده تبدیل کنید. یادگیری و رشد، خود به خود اتفاق نمی افتد و به این منظور لازم است به نیازهای دانش آموزان پاسخ داده شود. صنف باید محیطی باشد که در آن، به نیازهای زیستی، ایمنی، تعلق و احترام به نفس در حد اعلا می ممکن پاسخ داده شود. آشکار است که معلم

نمی تواند جایگزین پدر و مادر شود و سرپرستی و عشقی را که کودک نیاز دارد، برای او فراهم کند، ولی مسلماً می تواند امنیت دانش آموز را در صنف تضمین کند و با تحسین صادقانه او، نقشی تسهیل کننده ایفا کند.

3- برای یادگیری موفقیت آمیز، فرصت های لازم را فراهم آورید. این گفته قدیمی که "موفقیت، موفقیت می آورد" در صنف درس، کم تر از سایر جاها صادق نیست. همه دانش آموزان باید امکان تجربه موفقیت را در صنف داشته باشند. این تجربه ممکن است از سهیم شدن در کارها تا پیشرفت در درس خاص تغییر کند. معنای موفقیت تنها پیروزی در رقابت با دیگران نیست. پیشرفت فرد در انجام کارهای خود، منبع مهم کسب موفقیت است. معلمان موفق، فعالیت های را برنامه ریزی می کنند که ضمن کارآمد بودن، احتمال موفقیت در آن ها زیاد باشد.

4- به دانش آموزان کمک کنید، هدف های مربوط به اصلاح خود را تعریف کنند. هدف هایی که دانش آموزان انتخاب می کنند، در رفتار موفقیت آمیز آنان تأثیر دارد؛ یعنی احتمال بروز رفتارهای سازنده از دانش آموزانی که هدف های مربوط به اصلاح خود را دنبال می کنند، بسیار بیش تر از آن هایی است که فقط در پی هدف های عملی صنف هستند.

5- درباره نتایج کارها، اطلاعات لازم را در اختیار دانش آموزان بگذارید. گفتن نتایج کارها توسط معلمان، با موفقیت دانش آموزان رابطه نزدیک دارد. اگر آن ها به بچه ها، کارهای خوبشان و معیارهای خوب انجام دادن کارها را توضیح دهند، یادگیری دانش آموزان استمرار پیدا می کند و امکان بروز رفتارهای بد کاهش می یابد. به علاوه، این کار سبب می شود که آن ها درباره خود در رابطه با کارهایشان داوری کنند و کارهایشان را تحلیل کنند.

6- دانش آموزان را در تصمیم گیری شرکت دهید. دانش آموزان نیاز دارند که احساس کنند در مورد کارهایی که انجام می دهند، مختارند. اگر مدیریت صنف ضعیف باشد، آن ها احساس می کنند که در مورد یادگیری خود اختیار ندارند. در این صورت، آن ها آنچه را معلم می خواهد انجام می دهند و انگیزه شان برای ادامه کار کاهش می یابد. معلمان موفق به دانش آموزان خویش اجازه می دهند که نقش مهمی را در تعیین تجربه های یادگیری ایفا کنند. آن ها اغلب به دانش آموزان اجازه می دهند که درباره موضوع، زمان و نحوه یادگیری تصمیم بگیرند. مشارکت دانش آموزان سبب می شود که احساس کنند، بر اوضاع مسلط هستند. در نتیجه، انگیزه آن ها افزایش و امکان بد رفتاری شان کاهش می یابد.

7- برای روزهای "بد" برنامه ریزی کنید. گاهی موفق ترین معلمان نیز با وجود برنامه ریزی، از تدریس باز می مانند. از جمله رویدادهایی مثل بیماری، مشکلات خانوادگی و... برای آن ها به وجود می آید.

در این صورت، با یک پیش برنامه کلی و با معنا برای مواقع اضطراری، می توان دانش آموزان را کاملاً مشغول کرد.

8- رفتارهای مناسب را تقویت کنید. دانش آموزان نمی توانند در یک زمان، هم مسأله ریاضی حل کنند و هم با یکدیگر صحبت کنند. در این جا حل مسأله، رفتار مناسب و صحبت کردن، رفتار نامناسب است. وقتی رفتار نامناسب به ندرت اتفاق می افتد. این روزها با یکدیگر در تقابل هستند و در یک زمان تنها یکی از آن ها را می توان انجام داد. پس با تقویت رفتار مناسب می توان از بروز رفتار نامناسب جلوگیری کرد. معیار مدیریت موفق در صنف، پرهیز از مشکلات است، نه صرفاً برخورد با رفتارهای نامناسب امروزه با وجود ایجاد تغییرات عمیق در نظام آموزش و پرورش و تغییر در سیاست ها و برنامه ریزی های آموزشی، بعضی از معلمان در رویارویی با مسائل و مشکلات آموزشی فاقد توانایی های لازم و اساسی هستند و از روش های قدیم و مهارت های سنتی و انفرادی برای اداره ی صنف خود استفاده کنند. همین امر باعث کندی شکل گیری فرایند یاددهی- یادگیری و آسیب پذیری امر آموزش شده است.

تحقیقات بی شمار نشان داده اند، بعضی از مشکلات اخلاقی و اجتماعی نوجوانان ما حاکی از جذاب نبودن محیط مکتب و صنف درس و کشمکش های این گونه دانش آموزان با معلمان و در نتیجه افت تحصیلی آنان بوده است. لذا وجود مدیریت کارآمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل در امر یادگیری در صنف درس که مطابق نیازها و ویژگی های فراگیران باشد، لازمه ی جامعه ی امروزی و راه گشای بسیاری از مشکلات نوجوانان است.

در این نوشتار، ضمن ارائه ی تعاریفی از مدیریت، اصول و هدف های آن، مهارت ها و روش های مدیریتی صنف درس معرفی و مورد بحث قرار گرفته اند.

بعضی عقیده دارند، مدیریت صنف درس فقط با حفظ نظم و انضباط صنف قابل طرح است، اما مدیریت صنف درس سخنی بس فراتر از آن است.

معلم موفق کسی است که صنف درس را به گونه ای آماده سازد تا پاسخ گوی تمامی چالش ها در طول تدریس باشد. معلم باید توانایی های خود را بشناسد، روش تدریس خود را ارزیابی کند و اگر روش ها قدیمی و کهنه باشند روش پویا و زنده ای را پیش گیرد تا روحیه ی خلاقیت و نوآوری را در نهاد دانش آموزان شکوفا سازد. او باید روش های برخورد با مشکلات درس را بشناسد و راهبردی را اتخاذ کند که فرایند یاددهی- یادگیری را مختل نسازد و مشکلات جزئی صنف او، به مشکلات کلی و وخیم تبدیل نشود. هم چنین باید رفتاری داشته باشد که دانش آموختگان صنف درس او، مسائل آموزشی و مشکلات رفتاری خود را در محیطی آرام و سرشار از محبت و غیر تهدیدآمیز حل کنند.

به گفته ی ایرنزی، برخی از معلمان در هنر معلمی استعداد بیش تری دارند؛ اگرچه ممکن است ضرورتاً در علم معلمی استعداد خوبی نداشته باشند. این گروه از معلمان می توانند، فضای صنف را به صورتی ماهرانه برای یادگیری، مساعد و دل انگیز کنند و مسائل و مشکلات انضباطی آن را به حداقل برسانند.

معلمان، علاوه بر کسب مهارت های مربوط به هنر معلمی، یعنی تسلط بر صنف و داشتن مهارت های آموزشی باید واکنش ها و راهبردهای معین دیگری را نیز برای اداره ی صنف درس یاد بگیرند. مطالعات متعدد نشان داده است، معلم کارآمد و فعال معلمی است که می تواند براساس توانایی خود، به هدف های مورد نظر یادگیری و نیز دو مهارت زیر دست یابد:

1. مدیریت اداره ی صنف

2. تدریس کارآ

مدیریت صنف چیست؟

مهم ترین دغدغه ی معلمان مبتدی، از اداره صنف و یا به تعبیری مدیریت اداره صنف درس ناشی می شود. برقراری نظم و کنترل صنف و تدریس موفق، مجموعه نگرانی های این گونه معلمان است. بنابراین آگاهی از مفهوم مدیریت صنف و راهبردهای آن، راهی برای رفع این نگرانی هاست.

در تعریف مدیریت صنف درس گفته شده است: «مدیریت صنف درس ایجاد شرایط لازم برای تحقق یادگیری است.» بر این اساس می توان استنتاج کرد، مهارت های مدیریت صنف درس، سنگ بنای کل موفقیت در تدریس است. این امر به ویژه در صنف های درسی مکاتب افغانستان که مملو از دانش آموزانی است که گاهی شمار آنان بالاتر از حد استاندارد است، از اهمیت ویژه ای برخوردار است. هدف های عمده ی مدیریت صنف شامل موارد زیر است:

الف) برنامه ریزی درسی بر پایه ی آمیزه ای از تنوع و هدف

ب) ارائه ی دستورالعمل های شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت های درسی

ج) هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت های دانش آموزان

د) به کارگیری ابزارهای آموزشی و منابع یادگیری و تدریس

ه) حرکت منطقی از یک مرحله ی تدریس به مرحله ی دیگر

و) زمان بندی فعالیت های صنف و ایجاد توازن در آن ها

ز) شروع و خاتمه ی هدفمند درس

معلمان با بررسی هدف ها و مؤلفه های مدیریت صنف درس، تأمل در مورد صنف های خود، بازدید از صنف های دیگر همکاران و گفت و گو با کارشناسان، نگرشی همه جانبه در مورد مدیریت صنف پیدا می کنند.

اصول مدیریت صنف

از مهم ترین اصول صنف داری، کارآیی و جامع الاطراف بودن معلم است. معلم کارآ معلمی است که بر مطالب درسی تسلط دارد، کارها و اعمال او سازمان یافته و منظم و دارای اعتماد به نفس است، به دانش آموزان نیز اعتماد می کند و شکیباست.

به تعبیری دیگر، نخستین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر صنف و ایجاد شرایط بهینه برای یادگیری این است که معلم فردی کارآ باشد تا از مهارت های مدیریت صنف درس بهره گیرد.

جامع الاطراف بودن معلم، دومین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر صنف است.

معلمان سه گونه اند:

1. توضیح دهنده

2. مشارکت دهنده

3. توانمندساز

معلم توضیح دهنده بر موضوع درس تسلط دارد، اما آگاهی او از روش تدریس اندک است. تدریس او بر محور سخن رانی و توضیح استوار است و برخی دانش آموزان با او همراه هستند.

معلم مشارکت دهنده بر موضوع درس تسلط دارد و افزون بر آن، با روش تدریس نیز آشناست. چنین معلمی می کوشد تا از فعالیت های جالب بهره گیرد، دانش آموزان را در کارها مشارکت دهد، و در عین حال مدیریت صحیحی را در صنف اعمال کند.

معلم توانمندساز در مرحله ی عالی حرفه ای قرار دارد. او نه فقط موضوع درس و روش تدریس را به خوبی می شناسد، بلکه به تفکرات و احساسات دانش آموزان نیز توجه دارد. چنین معلمی اعتماد به نفس بالایی دارد، به حدی که دانش آموزان را در مدیریت صنف درس سهیم می کند یا این که صنف درس را

یکسره به آنان می سپارد و خود راهنما می شود، با گفت و گو و مشورت با دانش آموزان تصمیم می گیرد تا در آنان توان یادگیری را عملی سازد.

مدیریت های صنف

مدیریت صنف بر دو مهارت به هم پیوسته و اساسی استوار است:

1. تصمیم گیری

2. اقدام

تصمیم گیری یعنی، چه اقدامی را چگونه، چه وقت، و به وسیله ی چه کسی باید انجام داد.

اقدام یعنی، عملی که در صنف درس تحقق می پذیرد. مانند تأکید بر نکته های تدریس، استفاده از تخته سیاه و... از این رو، مهارت های اساسی و ضروری برای مدیریت صنف درس، به منزله اتخاذ تصمیم مناسب و تبدیل آن به اقدامی مؤثر است.

مدیریت صنف درس زرهی نیست که معلمان از نخستین روز تدریس بر تن کنند و خود را در برابر مشکلات صنف و چالش ها ایمن سازند، بلکه مهارتی است که هر روز با تجربه و تأمل و دقت معلم در صنف کامل می شود و معلم را در امر تدریس کارآمدتر می سازد.

روش های مدیریت صنف

انتخاب روش صحیح مدیریت صنف درس و سازمان دهی آن، از علائم موفقیت معلم به شمار می آید. انتخاب هرگونه شیوه مدیریتی، به سبک تدریس و هدف های معلم بستگی دارد. معلمان با به کارگیری روش مدیریت مناسب صنف درس خود می توانند، در پرورش مهارت های اجتماعی، خلاقیت ها و توانایی های دانش آموزان نقش مهمی داشته باشند و مشکلات انضباطی کمتری در صنف خود مشاهده کنند.

اداره کردن چنین محیطی، نیازمند تصمیمات آنی و اقدامات سریع و مداوم است و به مهارت های خاص مدیریتی و گاهی تلفیق از چند روش مدیریتی نیاز دارد. در این جا سه روش مدیریت صنف درس ارائه می شود.

1. روش رفتارگرایانه: رویکرد رفتارگرایانه به این نکته تأکید دارد که معلم باید تصمیمی اتخاذ کند تا در صنف درس او مشکلی به وجود نیاید. از آغاز سال تحصیلی، معلم موظف است قوانین و مقررات صنف درس را وضع کند. دانش آموزان نیز موظف اند آن قوانین را اجرا کنند. فرایند تقویت از طریق پاداش دادن

به رفتارهای مطلوب و پس گرفتن امتیاز در صورت بروز رفتارهای غیرمطلوب، در این روش مؤثر است. اقتدار معلم در این روش کاملاً محفوظ است و معلم در وضع و حفظ مقررات صنف، از این اقتدار بهره می جوید.

2. روش تعامل گرایانه: در این روش، مشکلات صنف پیامد طبیعی حضور دانش آموزان تلقی می شود، غیرمنتظره به نظر نمی رسد و مانند فعالیت های حل مسئله در صنف، مورد توجه قرار می گیرد و حل و فصل می شود.

3. روش غیرمداخله جویانه: این روش حد وسط دو روش رفتارگرایانه و تعامل گرایانه است. مداخله ی معلم در حل مشکلات صنف بسیار اندک است. هدف اصلی در این روش، ارتقای رشد فردی دانش آموزان و آزادی آنان است. معلمان در این روش با دانش آموزان خود رابطه ی مشاوره ای دارند و معلم در فعالیت های صنف نقشی حمایتی از دانش آموز دارد. این روش حداقل اقتدار را برای معلم در نظر می گیرد و به جای آن، بیش تر به تقویت روابط میان معلم و دانش آموز تأکید دارد.

به طور کلی نمی توان گفت کدام روش کارآمدتر یا فاقد کارایی است. روشی برای معلم کارآمد است که بهترین نتیجه را در صنف درس او داشته باشد. بنابراین معلم باید روش های متعدد را در صنف خود بیازماید و کارآمدترین را انتخاب کند. البته به صراحت می توان گفت، شمار معلمانی که از نظر سبک یکی از روش های مدیریت رفتارگرایانه یا تعامل گرایانه یا غیرمداخله جو را اعمال می کنند، اندک است. اکثر معلمان بدون این که از روش مدیریت صنف درس خود آگاه باشند، ترکیبی از سه نوع مدیریت را مورد استفاده قرار می دهند. این معلمان روش مدیریت صحیح و علمی و استاندارد را در هر لحظه از زمان تدریس خود به کار می گیرند و صنف درس آن ها همیشه فعال و زنده و پر از نشاط و انگیزه ی یادگیری است.

نتیجه گیری

به طور خلاصه می توان گفت : به منظور ایجاد نظم و تغییر مدیریت صنف ی ، سه شرط لازم است ، و این شروط عبارتند از :

- روش تدریس مناسب ،ویژگی های شخصیتی معلم و استفاده از فنون تدریس ،
- هر کدام از موارد ذکر شده به صورت مهندسی شده و کاربردی، در این مقاله توصیف و تبیین گردید. در پایان پیشنهادهایی با توجه به مطالب ذکر شده در این مقاله ارائه می گردد؛
- تشکیل کارگاههای آموزشی و اجرای فنون تدریس به صورت علمی در این کارگاهها برای تمامی کسانی که با تدریس و به طور کلی آموزش سر و کار دارند.
- تشکیل دورههای ضمن خدمت به منظور آشنایی همه معلمان با روش های تدریس گوناگون ،تا معلمان بتوانند در مواقع ضروری آن روش ها را به کار گیرند .
- برگزاری همایش ،سمینارها و نشست های علمی و جلسات شورای معلمان می تواند فرصت بسیار مناسبی جهت بحث پیرامون انضباط صنف ی فراهم آورد.
- دعوت از افراد موفق برای ایراد سخنرانی در جلسات شورای معلمان پیرامون چگونگی مدیریت صنف درس .
- تغییر محتوای کتب درسی با توجه به روش های فعال تدریس و ارائه ی محتوا براساس تفکر واگرا به جای تفکر همگرا به منظور در گیر کردن شاگردان با مطالب و کمرنگ کردن روش های تدریس سنتی .
- تبیین ویژگی های یک معلم نمونه از نظر شخصیتی و اخلاقی و ارائه ی الگو های مناسب توسط گروههای آموزشی ، رسانه ها و آموزش و پرورش و استخدام معلمانی با ویژگی های شخصیتی مناسب .
- تقدیر از معلمانی که بدون تنبیه و خشونت به بهترین نحو ممکن صنف درس خود را مدیریت مینمایند و تهیه ی فیلم و سی دی از الگو های تدریس این معلمین جهت استفاده ی سایر همکاران .
- اجرای طرح مربیگری همتا در مدارس سی که بعضی معلمین در اداره صنف مشکل دارند.

- اجرای طرح تصمیم‌گیری دلفی و سیستم گروهی اسمی به منظور نظر سنجی از همه‌ی همکاران جهت مدیریت صنف درس و برگزاری دوره‌ی بیست‌ساعته‌ی کوتاه مدت ضمن خدمت پیرامون شیوه‌های مدیریت صنف برای کلیه معلمان .
 - تحقیق پیرامون موضوع و شیوه‌های مناسب مدیریت صنف در مقاطع تحصیلی ابتدایی ، راهنمایی و مکتب .
 - چاپ و نشر خلاصه تحقیقات انجام شده به صورت اقدام پژوهی در خصوص موضوع مدیریت صنف درس .
- در پایان امید است مطالب ارائه شده در این مقاله مورد استفاده‌ی معلمان گران قدر این مرز و بوم قرار گیرد.

منابع و مآخذ

- پیریایی ، حسین : بررسی راههای افزایش علاقه مندی دبیران استان لرستان با استفاده از روش های تدریس
- جویس ، بروس وویل ، مارشا : **الگوهای جدید تدریس**، ترجمه بهرنگی ، محمد رضا ، نشر تابان 1376.
- خلاق کار ، آموزش و پرورش استان لرستان ، 1383
- رئوفی ، حسین ، **مدیریت ، رفتار صنف ی** ، چاپ دوم ، انتشارات آستان قدس رضوی ، 1377
- سرمد ، غلامعلی ،: **تدریس ، هنر معلمی** ، انتشارات اشراق 1376
- شعبانی ، حسن : **مهارت های آموزش و پرورش (روشها و فنون تدریس)** ، انتشارات سمت ، 1371
- فتحی آذر اسکندر : **روشها و فنون تدریس** انتشارات دانشگاه تبریز 1382
- قورچیان ، نادر قلی : **جزئیات روش تدریس** ، نشر دفتر همکاری های علمی بین المللی آموزش و پرورش 137